

Державно-приватне партнерство як інноваційний інструмент розвитку прикордонних територій

Досліджено особливості становлення та функціонування інституту державно-приватного партнерства, його роль у розвитку прикордонних територій як важливого механізму підвищення конкурентоздатності національної економіки за умов глобалізаційних перетворень.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, економічна і соціальна інфраструктура, прикордонні території, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій набуває сьогодні все більшого значення, що потребує мобілізації зусиль усіх суб'єктів економіки, а також розвитку партнерських відносин між державою та бізнесом. Саме тому дослідження механізмів підвищення конкурентоспроможності в умовах трансформаційного процесу в Україні, а також інтеграції у світову економіку набуває важливого теоретичного та практичного значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми інноваційного розвитку економіки регіонів відображені в працях О. Амоші, В. Базилевича, В. Гейця, В. Герасимчук, Я. Жаліла, П. Перерви, С. Тульчинської, Л. Федулової та інших економістів.

Дослідження механізмів підвищення рівня розвитку прикордонних територій здійснено у працях таких учених, як П. Беленький, О. Гонта, Н. Мікула, А. Мокій, В. Толкованов; теоретичні та практичні аспекти становлення інституту державно-приватного партнерства в працях таких провідних спеціалістів: Дж. Б'юкенена, В. Варнавського, А. Гальчинського, Е. Дюркгейма, Дж. Коммонса, І. Мазур, А. Чухна.

Метою статті є дослідження державно-приватного партнерства як інноваційного інструменту розвитку прикордонних територій

Виклад основного матеріалу. Прикордонні території, як правило, є периферійними щодо центральної частини своєї держави та економічно відсталими. У прикордонних регіонах зазвичай присутнє етнічне напруження, пов'язане з часто непростю історією розмежування єдиного простору тими чи іншими кордонами і відповідними обмеженнями. Виникають взаємні претензії сусідніх народів і держав, які можуть стати причиною регіональних конфліктів.

Проблема комплексного, узгодженого і скоординованого на міжрегіональному рівні економічно ефективного та екологічно безпечного використання природних умов і ресурсів прикордонних територій вимагає стратегії стійкого розвитку цих регіонів. Йдеться, зокрема, про більш ефективне, збалансоване використання ресурсного чинника транспортно-географічного положення, водно-ресурсного, біосферно-біоресурсного, рекреаційного та агровиробничого потенціалів.

Серед факторів, які гальмують повноцінне використання можливостей прикордонних регіонів для вирішення проблем соціально-економічного розвитку цих територій в Україні можна виділити:

- відсутність цілісної концепції державної політики щодо регіонального розвитку країни;
- обмеженість інституційного базису розвитку прикордонних територій на національному та регіональному рівнях;
- низький рівень залучення до просування транскордонного співробітництва установ недержавного (громадського) та бізнес-секторів, які здійснюють свою діяльність у прикордонних регіонах України;
- переважне сприйняття транскордонного співробітництва як чинника розвитку прикордонних територій на рівні центральних, регіональних і місцевих органів виконавчої влади України як галузі виключно зовнішньоекономічної діяльності та недооцінка його ролі в територіальному соціально-економічному розвитку;
- у багатьох випадках регіональні та місцеві органи влади виявляються не готовими до сприйняття розвитку прикордонних територій як сфери, яка потребує їх функцій координації та нагляду за дотриманням вимог чинного законодавства, а не просто в застосуванні жорсткого контролю та адміністративного регулювання;
- у країнах Центрально-Східної Європи, з якими Україна має спільний кордон, у загальні органи євро регіонів переважно делегуються представники громадського та бізнес-секторів; на відміну від них, прикордонні регіони нашої країни представлені в цих організаціях, як правило, державними службовцями, що не сприяє залученню українських ділових кіл, представників малого та середнього бізнесу, громадського сектору до просування транскордонного співробітництва.

Відомо, що конкурентоспроможність національної економіки трактується як обумовлене економічними, соціальними і політичними факторами стійке становище країни на внутрішньому та зовнішньому ринках, здатність суб'єктів конкурентної боротьби протистояти міжнародній конкуренції на внутрішньому ринку та ринках інших країн [3;

4, с. 41; 8]. Водночас визнаний у світі економіст Дж. Сакс визначає конкурентоспроможність національної економіки наявністю в країні здорового ринку, чинників виробництва та інших характеристик, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання [10].

Основним критерієм визначення конкурентоспроможності національної економіки є глобальний індекс конкурентоспроможності, що базується на 12 групах показників, серед яких провідне місце займають індикатори якості інститутів; розвинене інституційне середовище країни формує базу, у рамках якої приватні підприємці, компанії та уряди взаємодіють один з одним задля отримання доходу і забезпечення процвітання економіки. Перші місця рейтингу займають розвинені країни, які мають високий показник якості інститутів, тобто активно використовують переваги поєднання ресурсів державного та приватного секторів для підвищення конкурентоздатності національної економіки.

Державно-приватне партнерство (ДПП) є однією з найефективніших форм співробітництва між державою та бізнесом, така співпраця ґрунтується на визнанні факту, що обидві сторони отримують вигоди від об'єднання фінансових ресурсів, технологій та управлінських знань заради підвищення якості послуг, які надаються громадянам.

Зфера застосування проєктів ДПП у країнах Західної Європи дуже різноманітна, йдеться про розвиток транспортної мережі (автомагістралі, фрахтові центри, термінали аеропортів, залізниці, міський державний транспорт тощо), міське планування та відновлення (локальний маркетинг, комунікаційна політика), розселення, розвиток технологічних центрів, муніципальних мереж водопостачання та каналізації, створення та підтримку освітніх, культурних та адміністративних служб, інфраструктури туризму тощо. При цьому державно-приватне партнерство трактується як система відносин між державними та приватними партнерами, що побудована на принципах рівності партнерів та узгодженості їх інтересів, при реалізації яких можливості обох партнерів об'єднуються [3].

Зазначена співпраця ґрунтується на переданні приватному сектору частини повноважень, відповідальності та ризиків щодо реалізації інвестиційних проєктів, які традиційно впроваджувалися чи фінансувалися державним сектором. Практика підтверджує, що така взаємодія сприяє отриманню бажаного рівня ефективності під час реалізації важливих для усієї країни масштабних проєктів, забезпечуючи підвищення конкурентоспроможності національної економіки загалом.

Апробовуючи механізм державно-приватного партнерства в регіонах нашої країни, у т. ч. прикордонних, доречним є врахування зарубіжного досвіду втілення такого партнерства в окремих країнах, а саме: Велика

Британія зосередила проекти ДПП на таких об'єктах інфраструктури, як школи, лікарні, тюрми, оборонні об'єкти; Канада значну кількість проектів ДПП здійснює в таких сферах, як транспорт, захист навколишнього середовища; США переважно виконують проекти ДПП, які об'єднують природоохоронну діяльність і життєзабезпечення населених пунктів [9].

Актуальною у найближчій перспективі є реалізація інструменту державно-приватного партнерства в Україні за канадською моделлю, тобто у сфері будівництва і експлуатації автострад, доріг та їх інфраструктури. Це вимагає значних капіталовкладень, які наша держава наразі не може інвестувати, проте ця інфраструктура потребує нагальної модернізації і розбудови. У результаті такої співпраці суспільство отримає сучасні автомагістралі, які частково будуть платними, що стимулюватиме бізнесові структури до партнерства з державними органами в цій сфері.

Аналіз засвідчує, що серйозною проблемою на шляху впровадження проектів ДПП є узгодження інтересів сторін, які ставлять перед собою такі суперечливі цілі: отримати додатковий прибуток або максимальний прибуток на вкладений капітал, збільшити надходження у бюджет, підвищити рівень доходів, забезпечити відкритість зовнішньоекономічних зв'язків, ефективну участь у міжнародному поділі праці тощо.

За цих обставин важливого значення набуває проблема вибору критерію та визначення системи показників ефективності інвестицій. Йдеться про оцінку ефективності інвестиційних проектів з урахуванням інтересів учасників ДПП (табл. 1).

Таким чином, оцінювання відповідності інвестиційного проекту інтересам різних економічних суб'єктів досягається шляхом визначення кількох видів ефективності проекту загалом і для окремих учасників на основі сукупності показників ефективності проектів.

Для активізації зближення позицій у сфері реалізації проектів ДПП необхідно створити робочу групу з міжрегіонального та прикордонного співробітництва держав-сусідів України. Для використання ДПП як інструменту розвитку прикордонного співробітництва в подальшому необхідно:

- провести уніфікацію законодавчої бази. При цьому залучити до обговорення профільні бізнес-асоціації та зацікавлені некомерційні організації;
- ініціювати створення «Міжрегіонального агентства з питань супроводу проектів ДПП». Метою агентства стане створення основи для обміну досвідом з реалізації проектів ДПП, сприяння у виробленні регіональної інвестиційної політики, а також обмін досвідом і знаннями у сфері партнерських взаємовідносин держави і бізнесу.

Таблиця 1

Оцінка ефективності інвестиційного проекту з урахуванням інтересів учасників ДПП

Етап реалізації проекту	Вид ефективності	Показник ефективності
Ефективність проекту загалом	Суспільна ефективність	Валовий національний продукт, зайнятість і рівень доходів населення, участь у міжнародному поділі праці
	Комерційна ефективність	Чистий дисконтований прибуток, внутрішня норма рентабельності, період окупності, потреба у додатковому фінансуванні, вартість капітальних активів
Ефективність участі у проєкті	Ефективність для учасників	Конкурентоздатність підприємства, зростання доходів спільних підприємств, міжнародна інтеграція, екологічна безпека
	Регіональна, галузева ефективність	Надходження до бюджетів різних рівнів у вигляді податків, акцизів, доходів від ліцензування, конкурсів, тендерів

Розроблено на основі: [1].

Тут можна використовувати досвід Європейського експертного центру оцінки проєктів ДПП (European PPP Expertise Centre – EPEC), заснованого Європейською комісією спільно з Європейським інвестиційним банком 16 вересня 2008 р., у який входить 35 держав-членів [5];

- організувати міжнародне практико-орієнтоване навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації у сфері ДПП. До прикладу, у Білорусі в Академії управління при Президентові Республіки Білорусь вже здійснюється підготовка фахівців у рамках магістерської освітньої програми «Управління інвестиційними проєктами в державно-приватному партнерстві». У Казахстані та Російській Федерації низка установ освіти також мають досвід у підготовці фахівців за спеціальностями, пов'язаним з ДПП, який можна використовувати при розробці спільних освітніх програм для вищих навчальних закладів України, розташованих у прикордонних областях [2];
- сформувати Міжнародну експертну раду з проблем ДПП, до складу якої увійдуть представники адміністрацій прикордонних областей, підприємницького та наукового співтовариства, некомерційних об'єднань;
- створити єдину електронну базу даних інвестиційних пропозицій і проєктів ДПП;

- організувати випуск міжнародного друкованого та електронного видання, присвяченого проблематиці ДПП.

Слід зазначити, що запропоновані заходи відповідають вимогам нормативно-правової бази, яка стосується міжрегіонального та прикордонного співробітництва. Впровадження інструменту ДПП сприятиме підвищенню ефективності використання виробничої та соціальної бази прикордонних територій. Розвиток ДПП відповідає засадничим положенням зовнішньої політики та прикордонного співробітництва, закріпленим у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [7].

Передусім це впровадження інвестиційних проектів, що включає створення спільних підприємств та укладання договорів задля залучення інвестицій, обміну технологіями, забезпечення державної підтримки інвесторів, створення сучасних організаційно-правових форм господарської діяльності та підприємництва, організація спільних підприємств з будівництва, реконструкції та умов спільної експлуатації туристично-рекреаційних об'єктів.

Таким чином, упровадження ДПП сприятиме:

- створенню та ефективному розвитку економічної та соціальної інфраструктури на прикордонних територіях та в регіонах;
- регулюванню міграційних потоків;
- підвищенню ефективності використання виробничої та соціальної бази прикордонних територій;
- залученню інвестицій в економіку країн-учасниць прикордонного співробітництва;
- забезпеченню ефективності використання майна, що перебуває у державній власності;
- ефективному використанню ресурсів державного та приватного партнерів для задоволення соціальних потреб суспільства;
- підвищенню якості товарів, робіт, послуг, що надаються населенню прикордонних областей.

Висновки. Підсумовуючи викладене, вважаємо, що державно-приватне партнерство актуальним інструментом, що забезпечує конструктивну взаємодію держави і приватного сектору, сприяє залученню інвестицій у розвиток прикордонних територій, оновленню їх інфраструктури, у т. ч. за допомогою застосування інноваційних підходів і переосмислення взаємовідносин держави та бізнесу.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва О. К. Государственно-частное партнерство как инструмент привлечения инвестиций в развитие морских портов / О. К. Афанасьєва // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2009. – №26. – С. 147-150.

2. Вилисов М. В. Государственно-частное партнерство: политико-правовой аспект [Электронный ресурс] / М. В. Вилисов // Власть. – 2006. – №7. – Режим доступа : http://www.rusrand.ru/public/public_7
3. Гражевська Н. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в глобальному постіндустріальному вимірі / Н. Гражевська // Економіка України. – 2008. – №9. – С. 54-64.
4. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б. В. Губський. – К. : Наук. думка, 1997. – 391 с.
5. Європейський експертний центр із публічно-приватного партнерства (European PPP Expertise Centre, ЕРЕС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eib.org/epes>
6. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. №2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [17http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17)
7. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. №2411-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
8. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
9. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/816>
10. Sachs J. Press Releases // The World Economic Forum. – 1999. – Retrieved from <http://www.weforum.org>

Kucher R. A. Public-private partnership as an innovative tool for the development of border areas.

This article explores the peculiarities of formation and functioning of public-private partnership, its role in the development of border areas as an important mechanism for improving the competitiveness of the national economy in conditions of globalization change.

Keywords: public-private partnership, the economic and social infrastructure, border areas, competitiveness.

Кучер Р. А. Государственно-частное партнерство как инновационный инструмент развития приграничных территорий.

Исследованы особенности становления и функционирования института государственно-частного партнерства, его роль в развитии приграничных территорий как важного механизма повышения конкурентоспособности национальной экономики в условиях глобализационных преобразований.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, экономическая и социальная инфраструктура, приграничные территории, конкурентоспособность.